

prešolanja predmetna stopnja. Z zunanjimi institucijami sodelujemo na timskih sestankih, kjer usklajujemo mnenja in sklepamo pomembne odločitve. Timsko delo z otroki, starši, učitelji v osnovni šoli ter zunanjimi institucijami postaja iz leta v leto kvalitetnejše. Težave, ki se porajajo, pa vsakogar od nas spodbujajo k še večji profesionalnosti in osebnostni rasti. Trenutno se ukvarjam z eno samo dilemo. Mobilni specialni

pedagogi s svojim delom pomagamo učencem na razredni stopnji, težave učencev na predmetni stopnji pa se pogosto nadaljujejo. Delno jim, vsaj nekaterim, pomagajo študenti prostovoljci, kar pa je vsekakor premalo. Verjetno pa moje razmišljanje o tem, da si bodo morali predmetni učitelji v bližnji prihodnosti pridobiti tudi znanje s področja otrok s posebnimi potrebami, ni osamljeno.

Borut Kožuh

Mladinski dom Jarše Ljubljana

PR O D U K C I J S K A Š O L A

UVOD

Produksijska šola je javni vzgojni program na področju skrbi za otroke s posebnimi potrebami, natančneje – za mlade z motnjami v socialni integraciji. Ponudbo civilnih in javnih programov na tem področju dopolnjuje v vrzeli med t. i. ambulantnimi (različne oblike javne in civilne svetovalne pomoči) in rezidenčnimi (mreža javnih t. i. vzgojnih zavodov) programi v obliki dnevnega programa, ki bi ga v strokovni nomenklaturi na splošno najbolje označili kot relativno trajno socialnopedagoško krizno intervencijo za mlade v starosti med 15. in 18. letom s poudarjenimi težavami na področju osebnostnega razvoja.

CILJNA POPULACIJA

V etiološkem smislu gre za ciljno populacijo otrok – žrtev nasilja, zanemarjanja, razvajanja in zlorabljanja (zlasti šole in družine), pri katerih v odraščanju v daljših časovnih rokih niso bile primerno zadovoljevane osnovne psihološke potrebe. Posledice teh razmer v odraščanju so v stroki najbolje opisane s pojmi čustvenih in vedenjskih težav oz. posebnosti.

V fenomenološkem smislu je ciljna populacija bistveno bolj pestra; od prezgodnjega zapuščanja rednega šolanja do različnih oblik avtoagresivnosti, od

ekperimentiranja s prepovedanimi drogami do radikalnih oblik pasivizacije, od delinkventnega vedenja do različnih biološko pogojenih motenj. Skupni imenovalec v večini primerov pa je prezgodnja prekinitev šolanja in nemoč, nesposobnost ali nepripravljenost staršev pri reševanju tako razvojnih težav otrok kot stopnjujočih se konfliktov v družini.

CILJI

Osnovni cilj vzgojnega programa Produksijske šole je vedno pristopiti k reševanju povsem specifičnih osebnostnih težav. Vsi nadaljnji cilji so povsem podrejeni in jih je glede na posamičen primer možno povsem opustiti ali izrazito stopnjevati. Na najbolj splošni ravni pa vendarle lahko naštejemo naslednje:

- z organizacijo pouka, dela in življenja šole omogočiti doseganje uspehov, da bi razvili ustrežnejšo samopodobo;
- razvoj osebnostnih lastnosti, ki so potrebne za nadaljevanje šolanja ali za vstop na trg delovne sile (natančnost, odgovornost, zanesljivost, delno tudi delovne navade);
- razvoj spretnosti in delovnih operacij (zlasti sitotisk, modno oblikovanje in računalništvo),
- izboljšanje funkcionalne pismenosti kot podpora

nadaljevanju šolanja;

- razvoj več socialnih spretnosti, usmerjenih k boljši splošni socialni promociji;
- ponudba oblike dnevnega varstva, izobraževanja in vzgoje mladih z motnjami v socialni integraciji.

Naj za ilustracijo naštejemo še nekaj operativnih ciljev:

- naučiti učence upravljati z osebnim računalnikom do stopnje boljših nadaljevalnih tečajev za uporabo operacijskega sistema Windows in urejevalca besedil Winword ter osnove oblikovanja s programom Coreldraw, Imagestar in Cut with it;
- naučiti učence upravljati s sitotiskarskim orodjem do ravni samostojne uporabe pri proizvodnji različnih produktov (vizitke, t-shirti ...);
- uriti učence v temah funkcionalnega opismenjevanja: pisanje prošenj, uporaba matematičnih tehnik za reševanje vsakodnevnih problemov ...;
- uriti učence v tehnikah komuniciranja in v konvencionalnih vedenjskih strategijah (kako se obnašati na zaposlitvenem intervjuju, izražati jezo ...);
- uriti učence v skrbi zase (pripravljanje hrane, skrb za zunanji izgled ...);
- z učenci opraviti poklicno svetovanje.

TEMELJNI VZVODI ZA DOSEGANJE CILJEV

Glede na primarne cilje reševanja osebnostih težav (vzgojni program) je oznaka »šola« bolj izraz načel normalizacije kot pomenska oznaka za tipično šolski program. Kljub temu pa program zajema toliko tipično šolskih elementov, da je oznaka »šola« tudi po tej plati delno upravičena. Bistveni elementi, ki so izvzeti iz navadnega šolskega konteksta, so elementi storilnosti in klasične organizacije šolskega pouka. Kar nujno ostane, je raven t. i. učnega načrta kot vsote natančno in vnaprej zastavljenih ciljev na nivoju spretnosti ali znanj, ki posredno vplivajo na razvoj osebnosti.

Vzgojni programi navadno postavljajo cilje bistveno bolj neposredno na osebnostnem področju.

Zbirna raven posameznih elementov tipično izobraževalnih ali tipično vzgojnih prijemov pa je specifična organizacija življenja in dela šole, ki temelji na stalni skrbi za ugodno šolsko psihosocialno klimo, tako s sistemom osnovnih vrednot šole (orientacija k pozitivnim pričakovanjem, pomen količine in kvalitete komunikacije, delavnost ...) kot s posameznimi sklopi iz dnevne organizacije dela (npr. premični čas za prihod k pouku ipd.). Z drugimi besedami, življenje in delo šole je organizirano na način, v katerem je enako pomembna

skrb za t. i. življenje (splošno počutje, zadovoljenost osnovnih psiholoških potreb) kot za delo (projektna organizacija pouka, atraktivne učne vsebine).

Naj pojasnim:

- Organizacija dela je vedno projektna. Projekti so vezani na atraktivno tehniko, npr. tiskanja t-shirtov. V proizvodnji svojega izdelka moraš oblikovati svoj življenjski moto (spodbujen z npr. s skupinsko diskusijo o življenjskih stilih), ga ustrezno slovnično in grafično obdelati (delo z računalnikom, fotoaparatom ...) in odtisniti (učenje tehnik sitotiska).
- Konkretno znanje, ki ga narekuje izvedba določenega projekta, je vedno pragmatično, funkcionalno in le izjemoma teoretično; pridobivaš ga ob ustvarjanju izdelka (razmerij se učiš pri mešanju kemikalij ob razvijanju fotografij, gramatike pri pisanju prošenj ipd.).
- Producerska šola ne pozna klasičnega šolskega ocenjevalnega instrumentarija niti na področju ocenjevanja obvladovanja učne snovi niti na področju regulacije vedenja. Namesto teh načinov ocenjevanja in primerjav šola uporablja različne tehnike sprotnih povratnih informacij (npr. čajanka ob koncu delovnega dneva, skupinske evalvacije ...), pri delu z zunanjimi naročniki pa ob izdelku delo tudi »zunanje« oceni naročnik, ki plača izdelek.
- Temeljna enota dela ni šolski razred, temveč skupina v socialnopsihološkem smislu. Šola neprestano skrbi za distribucijo formalnih in neformalnih vlog v skupini (različna dežurstva: blagajnik, kuhar, kronist ...).
- Posamezne producerske enote (ateljeji) so skrbno izbrani. Na eni strani morajo biti delovni procesi sestavljeni iz kratkih faz, ki omogočajo in zahtevajo stalno sprotno povratno informacijo, na drugi strani pa so dela v ateljejih izbrana tako, da so mladim blizu in atraktivna.
- Producerska šola zavrača klasične oz. predpisane šolske sankcije z naborom posebnih vedenjskih regulativov. Namesto neopravičene ure ima učenec pravico vzeti dopust, namesto vpisa odsotnosti učenca v dnevnik gre mentor takoj po učenca na njegov dom, stalna skrb za eksplicitno izražanje pričakovanj učiteljev in učencev ipd.

VPIŠNA PROCEDURA

Naravnost šole na enkratne krizne pogoje, v katerih so mladoletniki, narekuje tudi posebno dinamiko vpisa. Tako je šola za sprejem učencev odprta od

1. septembra do 31. marca v tekočem šolskem letu oz. do zapolnitve prostih zmogljivosti. Po 31. marcu pa vpis ni več mogoč, saj so za doseganje zares osnovnih ciljev in s tem smisla šolanja potrebni vsaj trije meseci dela.

V vpisni proceduri, ki je na tem mestu ne bi opisoval v podrobnostih, je ključnega pomena mladostnikova prostovoljna odločitev za šolanje, ki jo lahko preveri v prvih treh tednih šolanja, prav tako pa šola v tem času preveri, če mladostnik lahko izpolni osnovna pričakovanja šole. Tej fazi sledi faza vzpostavljanja osnovnih dogovorov o šolanju, v katero so vključeni starši, in podpis ustrezne pogodbe o šolanju z učencem. Faza postavljanja specifičnih ciljev šolanja, v katero so vključeni starši mladoletnika ves čas trajanja pouka v posebej oblikovani skupini staršev, ni tipična vpisna procedura, je pa ključna za doseganje specifičnih ciljev šolanja in zlasti individualnih svetovalnih storitev.

Šola je v šestih letih dela svoje kapacitete navadno napolnila že do decembra, v zadnjem letu pa do februarja. Če je vpis prevelik šola daje prednost otrokom z več osebnostnimi težavami. Poudarek pri sprejemni proceduri je na procesu odločanja, ne pa na selektivnosti.

TRAJANJE ŠOLANJA

Šolanje v Produkcijški šoli traja največ eno šolsko leto, konkretno pa od vpisa do zaključka šolskega leta oz. do izpolnitve specifičnih ciljev. Tako lahko šolanje izjemoma traja tudi krajši čas (npr. zaposlitev mladostnika, vpis v program izobraževanja odraslih).

Šolanja v Produkcijški šoli ni mogoče niti smiselno ponoviti. Sodelovanje s šolo pa je mogoče podaljšati s svetovanjem mladostniku in staršem oz. s poslovnim sodelovanjem šole in nekdanjega učenca.

Povprečna doba trajanja šolanja v Produkcijški šoli je okoli sedem mesecev, največje število učencev, ki so program končali v istem šolskem letu, pa štirinajst.

PREDNOSTI IN SLABOSTI ŠOLANJA V PRODUKCIJSKI ŠOLI

V šestih letih dela je šola s stalnim sprotnim preverjanjem svojih izhodiščnih predpostavk in uspehov njenih učencev ugotovila:

- Šola je ob predpostavki, da uspeh merimo s ponovnim vpisom v sistem izobraževanja oz. s pridobljeno zaposlitvijo, uspešna za približno polovico svojih učencev, četrtina konča šolanje s slabo prognozo, preostala četrtina pa z vidika prihodnjega šolanja ali zaposlovanja šolo

zapusti z začasnimi rešitvami. Uspešnost je nekoliko višja, če izhajamo iz predpostavke ocen o osebnem napredku učencev izven formalnih kazalnikov o vpisih v nadaljnje šolanje ali pridobitvi delovnih mest. Tu mladi prestopijo prag uspešnosti s pridobljenimi spretnostmi in samozavestjo nadaljujejo socializacijo po nekonvencionalnih poteh v okviru specifičnih življenjskih praks ali subkultur.

- Ob kvantitativnih velja nekaj besed reči še o kvalitativnih kazalnikih uspešnosti. Pri teh velja, da mladi z najtežjimi težavami le izjemoma zapustijo šolo z izrazito dobro prognozo, bolj pogoste pa so zanesljivo dobre prognoze pri tistih z manj težavami. Pojem težav se na tem mestu nanaša skoraj izključno na odnose v družini. Zaradi skromnih virov pomoči mladim pri osamosvajanju zunaj družin se tudi uspešni posamezniki v nespremenjenih družinskih razmerah vrnejo v krog težav.
- Večja senzibilnost do t. i. težav v družini je obenem posledica količine strokovnega dela, opravljenega s starši učencev. V primerjavi z navadnimi vzgojno-izobraževalnimi programi je šola razvila kvaliteten, večnivojski in obsežen sklop dela s starši.
- Šola je izkazala izredno učinkovitost pri ohranjanju učencev v šolskih klopeh. Osipa ali nedovoljene odsotnosti od pouka šola praktično nima oz. je vedno povezan s posameznim učencem.
- Kljub dejstvu, da je šola s svojimi izdelki osvojila prenekatero nagrado na različnih razpisih in s tem potrdila tudi delovanje na ravni sekundarnih ciljev – usvojenih grafičnih, fotografskih in oblikovalskih spretnosti, je pomanjkljivost šolanja v tem, da usvojene spretnosti v primerjavi s teoretičnim znanjem, ki ga lahko ponujajo dalj časa trajajoči šolski programi, hitro bledijo v pozabljanju. Obenem se je izkazalo, da zaradi več širših družbenih vzrokov mladi in njihove družine vidijo rešitve izrazito bolj pogosto v nadaljevanju šolanja. Tako »produkcijška« usmeritev šolanja počasi izgublja svoj pomen.
- Šola (tako kot drugi vzgojni programi) ne izdaja javno veljavnih listin, ki bi po formalni plati vplivale na nadaljevanje šolanja. V tem smislu je za mlade manj atraktivna.

ŠOLA IN NJENA UMEŠČENOST V KONCEPT INTEGRIRANEGA ŠOLSTVA

V pozitivnem delu vrednostnega kontinuuma integracije Produkcijška šola gotovo pomeni možnost

več za izogibanje skrajnim oblikam segregiranega dela z mladimi z motnjami v socialni integraciji. V tem pogledu je šola nadomestila prenekateri skrajni ukrep oddaje v vzgojni zavod in (sicer v posamičnih primerih) imela ključno vlogo pri izvedbi vzgojnih ukrepov mladoletniškega sodstva.

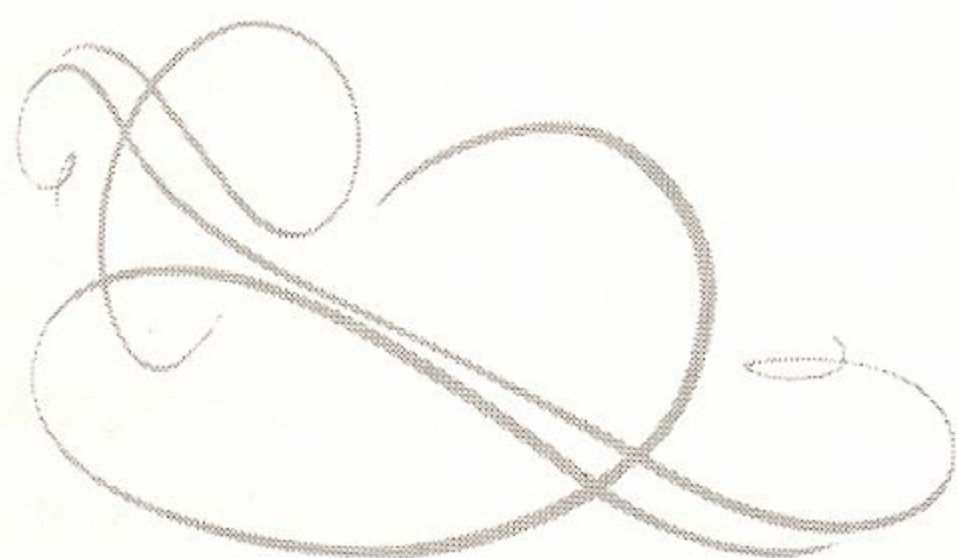
Sicer pa vendarle sodi v del ustanov, ki spadajo v vrednostno negativni del tega kontinuuma; je specifičen pristop, krizna intervencija v družbi, kjer je kriza pojmovana kot izrazito negativno stanje.

V tem pogledu svojih potencialov na področju integriranega šolstva ne bo mogla uresničiti že po definiciji. Slovenska integracija poteka v strogo začrtanih vertikalnih poteh šolanja, v pretirani storilnosti in, kot

sledi iz svežih zakonov za to področje, s kompetencami presojanja od stvarnosti umaknjenih komisij.

Naj končam. Danski zakon predpisuje devet let osnovnega šolanja, s tem pa vsem učiteljem nalaga odgovornost, da najdejo način najboljšega šolanja, ki pri otrocih s posebnimi potrebami ni nujno osnovna šola. Pri nas je devet let šolanja za najbolj izjemne otroke obvezno povezana z eno in edino osnovno šolo, ki je povrh vsega še obremenjena s problematično vzgojno filozofijo.

V prvem primeru je Produkcijska šola pri Mladinskem domu Jarše s svojim dožemanjem organizacije pouka gotovo zgleden primer, v drugem je nehote in kot posebnost porinjena na obrobje. Skupaj s svojo klientelo.

Borut Casar

Vzgojno-izobraževalni zavod Veržej

V E D E N J S K E T E Ž A V E I N O S N O V N A Š O L A

Vedenjske težave osnovnošolcev se največkrat manifestirajo in vzroki identificirajo v osnovni šoli. Kje je primarni vzrok nastanka težav, je velikokrat zabrisano. Strokovni delavci velikokrat identificiramo vzroke zunaj šole, medtem ko prizadeti večinoma doživljajo izvor vseh težav v šoli in pričakujejo, da bodo tudi težave, ki se pojavljajo v družini in okolici, če bodo odpravljene težave v šoli. Zato so v začetku obravnave otroka in reševanju njegovih težav najprej angažirani vsi strokovni potenciali šole, nato strokovne službe drugih institucij. Glavno merilo uspešnosti reševanja otrokovih vedenjskih težav, ki ga uporablja otrokovo okolje, je njegova uspešnost v šoli. Tako je ena najtežjih nalog strokovnega tima v zavodu otroka ponovno »vpeljati« v redno šolsko delo.

NASTANEK NEUSTREZNEGA VEDENJSKEGA VZORCA IN ŠOLA

Učitelji v osnovni šoli, predvsem učiteljice na razredni stopnji, zelo kmalu opazijo, da se z otrokom nekaj dogaja, kar mu onemogoča pričakovano napredovanje v osnovni šoli. Ko otrok začne »popuščati« pri šolskem delu, se kmalu vprašajo: »Kje je vzrok? Kaj je razlog?« Velikokrat pridejo navzkriž s starši, ki vzroke za težave vidijo izključno v šoli, učitelji pa s pomočjo drugih strokovnih delavcev ugotovijo, da so vzroki težav drugje: v družini, v zdravstvenem stanju, širšem okolju.

Strokovni timi na šoli se zelo trudijo, da bi otroku pomagali. Včasih so neuspešni, ker so primarni vzroki nastanka neustreznega vedenjskega vzorca zakoreninjeni drugje. V šoli se zaradi stalnih in konstantnih zahtev pedagoškega procesa vedenjske težave samo še intenzivirajo.

Manifestacija težav v šoli

Učno področje

Otrok prihaja k pouku vse pogosteje brez domače naloge. Za to najde ali si izmisli najrazličnejša opravičila. Sčasoma začne uporabljati lažne izgovore. Šolske